

34
922

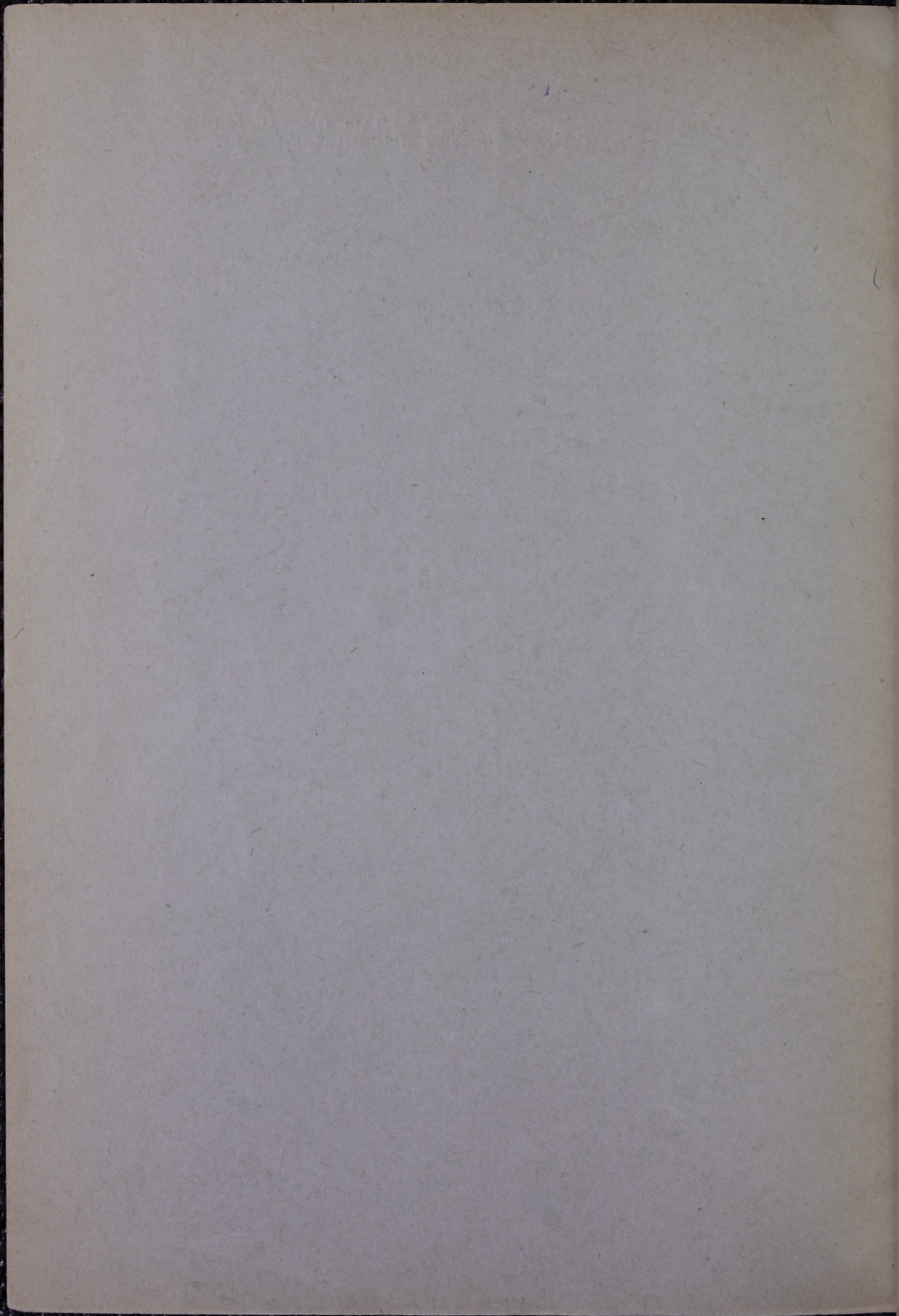
50

Atsevišķs novilkums no Latv. Ūniv. Akadem.
Sabiedrisko Zinātņu B-dr. Rakstu krājuma II.

Prof. A. Krugļevskis

**Līdzdalība
noziedzīgos nodarījumos**

Rīgā, 1939. g.
A/s. Valters un Rapa

Prof. A. Krugļevskis.

Līdzdalība noziedzīgos nodarījumos

§ 1. Ievads.

Kriminālo likumu sevišķa daļa veltīta noziedzīgu nodarījumu un par tiem draudošo sodu uzskaitījumam. Tanī ietilpstošo noziedzīgo nodarījumu kopība sastāda to nodarījumu lielāko tiesu, ko tiesības atzīst par tik kaitīgiem, ka apkaro tos ar kriminālo sodu piedraudējumu. Tomēr, iedziļinoties sodu likumos noliegto antisocīalo parādību būtībā, mēs redzam, ka likumu sevišķā daļa tos neizsmēl un nevar izsmēlēt.

Noziedzīgs nodarījums tādā veidā, kādā to formulē kriminālo likumu sevišķa daļa, piemēram zādzība, laupīšana u. t. l. nav izolēts sociālās dzīves notikums, un to nevar krasi izdalīt no cilvēka vispārējās darbības. Atziņa, ka noziegums ir saistīts ar citām sociālās dzīves parādībām, pēdējā laikā radija sociālā zinātnē mācību par noziegumu kā sociālo parādību, kas pazīstama ar nosaukumu kriminoloģija jeb kriminālā socioloģija. Krimināltiesību zinātne dažādu iemeslu dēļ to nedara. Tomēr arī krimināltiesībniekiem jāievēro dažādi akti, ko izdara indivīds līdz ar tiesību normas pārkāpšanu.

Darbību, kas stāv atkarībā no realizējama nozieguma, var sadalīt trīs pārkāpumu kategorijās: iepriekšējā, noziegumam paralelā un sekojošā darbībā. Pirmajai pieskaitāms nodoms izdarīt noziegumu un sagatavošanās tam. Otrai — nozieguma galvenā akta palīgdarbības, piemēram, nozieguma upura pretestības paralizēšana, uzmanišana u. t. t. Trešajai — noziedznieka centieni izvairīties no tiesas, saimnieciski izmantot ar noziegumu iegūtos augļus u. t. l. Protams, katra augšminētā darbība jau pati par sevi sabiedrībai nav vēlama, jo pirmās divas kategorijas veicina nozieguma izdarīšanu, bet pēdējā — rada citās personās kārdinājumu izdarīt noziegumu. Gadījumos, kad pats noziegums ir izdarīts, tiesības atturas sodīt pa-

līga darbības. Par iepriekšējo darbību un par nepilnīga nozieguma sastāva realizāciju tiesības soda tikai taņis gadījumos, kad individam nav izdevies nobeigt nodomāto noziegumu (sagatavošanās un mēģinājuma sodamība). Tiesības atstāj neso-dītas augšminētās darbības tādēļ, ka tās ir galvenās darbības palīga līdzekļi. Šās darbības pastrādā tikai tādēļ, lai realizētu galveno noziegumu un tādēļ soda piedraudējums, kas vērsts pret nozieguma sastāva realizāciju, līdz ar to pret darbojas arī šo palīgdarbību izvešanai¹⁾.

Tomēr, piedraudējums ar sodu par nozieguma sastāva realizāciju ne vienmēr spēj atturēt no palīga darbību izdarīšanas. Augšminētās palīga darbības var veikt nevien persona, kas izdara galveno darbību, bet arī citas personas, kuras šis galvenās darbības izdarīšanā dalību neņem. Nodoms izdarīt noziegumu var rasties ne tikai pašam nozieguma izdarītājam, bet to var iedvēst arī cita persona. Tāpat neizpaust gaidamo noziegumu var nevien pats vainīgais, bet arī cits, kam par šo noziegumu ir zinams. Trešās personas var veikt nozieguma nepieciešamus priekšdarbus, kā arī nozieguma izdarīšanas laikā vajadzīgus blakus darbus. Beidzot, nozieguma pēdu slēpšanu un iegūto augļu izmantošanu var izdarīt nevien pats vainīgais, bet arī citas ar tiešo nozieguma izdarīšanu nesaistītas personas. Kriminālo likumu sevišķā daļā izteiktie draudi skar tiešo nozieguma izdarītāju, bet ir nespēcīgi attiecībā uz pārējām personām, kas noziegumā tiešu dalību neņem. Tomēr, arī šīs, augšminētās, darbības satur sevī sabiedrisko kaitējumu. Tādēļ ir saprotams, ka kriminaltiesībām ir jārūpējas arī par šo nozieguma palīgdarbību apkarošanu. Kā visi pārējie kriminaltiesību noziegumu apkarošanas līdzekļi, tie izpaužas sodu noteikšanā par nozieguma izdarītājam sniegtu palīdzību pirms, pēc vai nozieguma izdarīšanas laikā. Šis kriminaltiesību pamēmiens radija zinātnē sevišķu tematu ar nosaukumu noziedznieku daudzējība (socio sensu generali).

§ 2. Līdzdalībnieku sodīšanas tiesiskais pamats.

Kriminaltiesību zinātnē tika uzstādīts jautājums, kā tiesiski pamatot noziedznieka līdzdalībnieku kriminālo atbildību,

¹⁾ Sal. Krugļevskis. Učeniye o pokušeniji, I. 1917., lp. 36

ja viņu darbība neietilpst nevienā sodu likumu specialā daļā paredzēto noziegumu sastāvā. Kā izriet no teiktā, katra līdzdalībnieka darbība in concreto vai in abstracto ir galvenā nozieguma realizācijas palīga darbība. Tādēļ nav jābrīnās, ka pirmie kriminaltiesībnieku mēģinājumi pamatot līdzdalībnieku sodīšanu balstas uz cēlonisko sakarību, kāda pastāv starp atsevišķu līdzdalībnieku darbību un noziedzīgo rezultātu. Šis mācības sākums meklējams vēl tanīs laikos, kad kriminaltiesību teoretiskā pētīšana atradās, tā teikt, „bērna autiņos“ — šis mācības pirmie sludinātāji bija itaļu juristi vēlīnos viduslaikos²⁾. Šī mācība atrada piekritējus arī daudz vēlāk, pat jaunākos laikos, kādēļ tai nevar pāriet garām. Šinī darbā skārtās robežās pietiekoši atsaukties uz Feuerbacha mācību, kā vecās, un Hippeļa mācību, kā modernās doktrīnas piemēriem.

Atzīstot, ka visas personas, kuras sekmēja noziedzīga nodarījuma izdošanās, ir vainīgas noziedzīga rezultāta rašanā, Feuerbachs tās iedala kategorijās atkarībā no viņu darbības cēlonības „nokrāsas“. Pirmajai grupai viņš pieskaita personas, kuru darbība ir attiecībā uz nozieguma rezultātu causa efficiens (wirkende Ursache). Šo personu grupu jāatzīst par vaininiekiem (auctor delicti) un savukārt var sadalīt fiziskos, kuru darbība bija noziedzīgā rezultāta tiešais cēlonis, intelektuos, kas pamodināja otra cilvēka psihē vēlēšanos izdarīt noziegumu un, beidzot, netiešos vaininiekos, kas novērsa šķēršļus nozieguma izdarīšanai (socius principalis). Otrai grupai pieskaitāmas personas, kuru darbība bija noziedzīga rezultāta blakus cēlonis (Nebenursache). Šās personas nerada noziegumu, bet veicinot (durch Beförderung) vainīgā darbību, sekmē nozieguma izdarīšanu. Tie ir pabalstītāji (socius delicti), kuru darbība var izpausties pozitīvā formā (palīdzības sniegšana vainīgam), vai negatīvā (nezīņošana par gaidamu noziegumu). Beidzot, nozieguma veicināšana var izpausties arī pēc tā izdarīšanas (slēpšana, Begünstigung) — palīdzība noziedzniekam izmantot nozieguma augļus vai izvairīties no kriminalvairāšanas³⁾.

²⁾ Sal. Heimberger, Die Teilnahme am Verbrechen in Gesetzgebung und Litteratur von Schwarzenberg bis Feuerbach, 1896., s. 1—43.

³⁾ Feuerbach, Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen Penalischen Rechts, 14. Aufl., 1847., s. 80—97.

Pēc Hippeļa domām, nebūtu nekā neskaidra, ja likums neko neminētu par vairāku personu sadarbību vienā noziegumā. Ja vienu nozieguma izdarītāju soda par noziedzīga rezultata objektīvi prettiesisku un subjektīvi vainīgo izdarīšanu, tad tāpat varot sodīt vairākus līdzdarbojušos noziedzniekus. Principiāli atbildību nesot katrs, kas objektīvi prettiesiski esot radijis noziedzīga rezultata iestāšanās nosacījumu un pie tam esot darbojies subjektīvas vainas robežās. Tādā gadījumā katra līdzdalībnieka atbildības apjomu noteiktu viņa nozieguma veicināšanas svarīguma pakāpe (nach Massgabe der Bedeutung ihrer Mitwirkung un vainīguma raksturs⁴).

Kā jau minēts, ideja līdzdalībnieku sodīšanas pamatojumu meklēt to darbības cēlonības nozīmē, ir ļoti dabīga, jo šai darbībai šī cēlonība faktiski arī piemīt. Var pat teikt, ka šo tiesību pārkāpuma līdzdarbības īpašību varētu izmantot vēl plašāki nekā to dara minētie tiesībnieki. Ja Hippelim, kas savus darbus rakstīja tanīs laikos, kad neziņošanu par izdarīto noziegumu nevien nepieskaitīja līdzdalībai tanī, bet pat vispāri nesodīja, nebija vajadzības meklēt pierādījumus šīs darbības cēloniskam sakaram ar noziegumu, tad no Feuerbacha — Bāvārijas 1813. gada kodeksa autora — varēja gaidīt šī uzdevuma atrisinājumu. Un tiešām, neziņošanas, kā arī slēpšanas, par ko pat nebija iepriekšējās vienošanas ar nozieguma izdarītāju, cēloniskais sakars pilnīgi skaidrs. Daudzos gadījumos noziedznieks pirms nozieguma izdarīšanas cer, ka vēlāk viņam izdosies atrast personu, kas palīdzēs izmantot nozieguma augļus vai kas palīdzēs viņam izbēgt sodam — uzzinot par izdarīto noziegumu neziņos par to un, pat, varbūt, slēps viņu no kriminālvajātajiem. Šo, pēdējo, darbību sodīšanas sankciju uzdevums ir pēc iespējas laupīt noziedzniekam šīs cerības. Un tomēr, jāatzīst, ka mēģinājums noziegumā līdzdarbojušos personu sodamību pamatot ar viņu darbību cēlonisko sakaru ir pilnīgi nepareizs.

Modernā literatūrā tika norādīts, ka atsauce uz noziegumā līdzdarbojušos personu darbību cēlonību ne vienmēr spēj attaisnot šo personu sodamību. Ne visus noziedzīgus nodariju-

⁴Hippel, Deutsches Strafrecht, II., 1930., s. 439. 440. To pašu uzskatu pauž Hälschner, Das gemeine deutsche Strafrecht, I., 1888., s. 365; Liszt, Lehrbuch des deutschen Strafrechtes, 1911, S. 221 un citi.

mus varot raksturot kā darbības, kas rada kādu noziedzīgu rezultātu. Blakus noziegumiem ar materialu raksturu, kā piemēram slepkavība, mantas dedzināšana u. t. t., pastāvot arī noziegumi ar formālu raksturu, kuru izdarīšanai nepieciešami nevis rast kādu rezultātu, bet gan veikt darbību, kuru raksturo ne sekas, bet gan forma. Tādiem, piemēram, esot pieskaitāma neregistrēšanās iesaukamo sarakstos. Kā tādā gadījumā varot runāt par trešās personas līdzdalību noziedzīgā nodarījumā, ja pats nozieguma izdarītājs nekādu noziedzīgu rezultātu nerada! No teiktā esot skaidrs, ka šo personu sodīšanu pamatot ar minēto mācību esot neiespējams⁵⁾.

Bet, tālāk, minētā mācība pilnīgi pamatoti apšaubīta arī pirmā gadījumā, mēģinot pamatot līdzdalībnieku atbildību materiālos noziegumos. Kā pareizi piezīmējis Belings, šinī gadījumā nozieguma sastāvu neizsmēlot tā rezultāts, bet to sastādot darbība plus rezultāts.⁶⁾ Tādēļ atbildību par nozieguma sastāva realizāciju esot jānes tikai tai personai, kas nevien sekmējusi noziedzīga rezultāta iestāšanos, bet kas arī veikusi darbību, kuras sekas bija šis rezultāts.⁷⁾ Citiem vārdiem sakot, arī šinī gadījumā atbildība par nozieguma sastāva realizāciju tiek pamatota nevien tikai ar nozieguma subjektu kā cēloni, bet arī ar cēlonības noteiktu formu — ar to, ka subjekts esot veicis darbību, kuras tiešais efekts bijis noziedzīga rezultāta iestāšanās.

Tālāk, ja pret šo mācību arī nevarētu iebilst minēto, tā tomēr nespētu izskaidrot to personu atbildību, kas sekmēja nozieguma realizāciju. Šo jautājumu sīkāk apskatīsim zemāk, tagad tikai jāpiezīmē, ka tiesiska apziņa dažādos laikmetos dažādi vērtēja līdzdalības aktu tiesisku nozīmi, bet atsaucē uz cēlonisko sakaru nespēj šo dažādu vērtējumu izskaidrot. Labos vecos laikos, kad Feuerbachs rakstīja savus darbus, varēja runāt par atšķirību starp nozieguma izpildītāja darbību, kā nozieguma iemeslu un pabalstītāja darbību, kā vienu no nozieguma noteikumiem. Šādas atziņas nav vietā kopš tā laika, kad parādas Miļa Logika, kas norādīja, ka iemesls ir rezultāta

⁵⁾ N. Timašev. Juridīckā priroda ugodovnoj otvetstvennosti součastnikov., 1915., lp. 100.

⁶⁾ Belling, Die Lehre vom Verbrechen, 1906., s. 30.

⁷⁾ Coenders, Strafrechtliche Grundbegriffe, 1909., s. 38.

noteikumu kopsuma un ka, iztrūkstot tikai vienam no šiem noteikumiem, rezultāts nevar iestāties tāpat, kā tas nevar iestāties iztrūkstot visiem šiem noteikumiem. Tādēļ arī neattaisnojās Hippela cerības, ka paliekot cēlonības mācības robežās var iedalīt pakāpēs līdzdalībnieku sodus atkarībā no viņu darbības nozīmīguma.

Otrs mēģinājums pamatot līdzdalībnieku sodīšanu par izpildītāja izdarīto noziegumu principiāli ignorē šo personu darbību cēlonību. Atšķirībā no iepriekšējās, šī mācība atzīst, ka uzkūditāja un pabalstītāja darbības pašas par sevi nav noziedzīgas. Šās darbības kļūstot sodamas tikai pateicoties saitēm, kas vieno tās ar nozieguma izdarītāja darbību. Šās piesavinoties savu noziedzību no izdarītāja darbības un pēdējās juridiskā kvalifikācija esot izejas punkts līdzdalībnieku darbības kvalifikācijai⁸⁾.

Šī mācība satur sevī divas tezes: pozitīvo un negatīvo.

Negatīvā, ka nav iespējams noteikt līdzdalībnieku tiešu atbildību par nozieguma rezultātu. Līdzdalībnieku darbības cēlonisko sakaru pārtraucot nozieguma izdarītāja patstāvīga nodomāta darbība.⁹⁾ Mācības pozitīvā teze izpaužas nozieguma izdarītāja un līdzdalībnieku darbību saistoša elementa atzīšanā. Šo saistošu elementu viņi saskata līdzdalībnieku darbības subjektivitātē. Vecākie šīs mācības paudēji runāja par to, ka līdzdalībnieki it kā piesavinoties nozieguma izdarītāja nodomu¹⁰⁾. Jaunie kriminaltiesībnieki šīnī gadījumā jau runā par vienošanās esamību, vai, vismaz, ka līdzdalībniekiem ir apziņa, ka viņi pievienojas nozieguma izdarītāja darbībai un vēloties tās izvešanu¹¹⁾. Šie līdzdalībnieku vainīguma subjektīvie momenti atsverot viņu darbības nepietiekošu kauzalitāti. Visu viņu kopējais vainīgums dodot pamatu līdzdalībnieku saukšanai pie solidaras atbildības.

Modernā literatūrā var sastapt daudz iebildumus pret minētās doktrīnas tezēm.¹²⁾ Pret negatīvo tezi pievestie apsvē-

⁸⁾ Birkmeyer, Die Lehre von der Teilnahme, 1890., s. 3. ff.; Tagancev, Russkoje ugovolnoje pravo, I, 1902., l. p. 736 un sek.

⁹⁾ Tagancev, I, str.672—674.

¹⁰⁾ Luden., Abhandlungen aus dem gemeinen deutschen Strafrecht, II., 1836., s. 349.

¹¹⁾ Birkmeyer, l. c. s. 129.; Tagancev, I, l. p. 739.

¹²⁾ Timashev, 108. l. p. un sek.

rumi mūs nevar interesēt: nav nozīmes censties pierādīt līdzdalībnieku darbības cēlonību, ja šī cēlonība nespēj pamatot viņu sodīšanu. Turpretī jāatzīst apsvērumu svarīgumu, ko zinātnieki min pret mācības pozitīvo tezi. Kopējā vainīguma esamība nespēj izskaidrot līdzdalībnieku atbildību. Kriminalistikumi nosaka sodu ne par personas vainīgumu, ne par to, ka tās apziņā zināmā laika brīdī bija nodoms izdarīt noziegumu, bet gan tādēļ, ka šis vainīgums tika realizēts, noveda pie nozieguma. Kas attiecas uz līdzdalībniekiem, tad to darbība taisni raksturīga ar to, ka tanī ir ietverti visi nozieguma subjektīvi rekviziti, bet pilnīgi iztrūkst nozieguma objektīvas pazīmes. Un ja līdzdalībniekus sāktu sodīt tikai par to, ka viņu apziņā bija nodoms izdarīt kādu noziegumu, tas nozīmētu, ka soda par svešu noziegumu.

Kā redzam, abi minētie mēģinājumi pamatot līdzdalībnieku atbildību tagad jau neatrod piekrišanas zinātniskā literatūrā. Līdzdalības veco doktrīnu liktenis deva pamatu jaunu mācību rašanai šinī laikā. Jaunās mācības balstas uz gluži citām atziņām nekā vecās. Iepriekš minēto teoriju autori līdzdalībnieku sodīšanu izskaidroja ņemot par pamatu normas, kas nosaka nozieguma izdarītāja atbildību. Jaunās mācības, turpretī, to kategoriski izslēdz. Pēc jaunu mācību autoru domām līdzdalībnieku atbildība balstas uz sevišķām, speciali līdzdalības aktu kriminalizācijai veltītām normām un, proti, uz normām, kas regulē līdzdalības tiesisku likteni kriminallikumu vispārējā daļā. Jēdziens par šādu līdzdalībnieku atbildības pamatojumu radies jau sen, bet sākumā uz to atsaucās tikai dažu līdzdalības veidu sodīšanas gadījumos. Pagājušā gadu simteņa pirmā pusē kriminaltiesībnieki pamatoja uzskūditāja sodamību ar sevišķa nozieguma sastāva esamību¹³). Pagājušā gadu simteņa beigās, turpretī, sāka atzīt, ka runāt par pabalstītāja atbildību var tikai gadījumā, ja pastāv sastāvs, kas ietver šo darbību¹⁴). Un tikai XX. g. s. sākumā zinātnē sāka nostiprināties

¹³) Stübeler, Über die Teilnahme mehrerer Personen an einem Verbrechen, 1828., s. 106; Hepp, Über den gegenwärtigen Stand der Lehre vom versuchten Verbrechen, Neues Archiv des Criminalrechts, 1836, s. 48.; Bauer, Abhandlungen aus dem Strafrecht und Strafprozess, I, 1840, s. 430.

¹⁴) Foinickij, Ugolovnopravovaja doktrina o součastiji, Juridičeskij Vestnik, 1891, Nr. 1, lp. 24 un sek.

uzskats, ka ikkatru līdzdalības akta sodamību, kuru nevar uzskatīt kā nozieguma sastāva izpildīšanu, var pamatot ar speciālu likumu, kas paredz šo sodamību.

Šai atziņai, kuras īstenība ir neapšaubama, sākumā bija neparedzētas sekas. Krimināltiesībniekus, kas iztīrēja pēdējā pusotra gadusimteņa tiesības, tik stipri ietekmēja šo gadusimteņu tradīcijas, ka viņiem likās, ka šāda atziņa pašos pamatos grauj līdzdalības instituta vecos pamatus. Viņi nāca pie atziņuma, ka ja līdzdalībnieku atbildību nevar pamatot ar viņu darbības cēlonību vai ar viņu vainīguma īpato raksturu, bet vienīgi ar speciālu likumu, tad tādu likumu vajadzēja izdot. Sākumā viņiem nebija skaidrs, kāda rakstura likums var noteikt šo līdzdalībnieku atbildību. Norveģu advokāts Nikoladini, kas pirmais pasludināja līdzdalībnieku sodamības neatkarību no nozieguma izdarītāja sodamības, prasīja, lai uzkūditāja un pabalstītāja sodīšanai radītu īpašu nozieguma sastāvu¹⁵). Norveģu 1902. g. kodekā, kuru sastādījis prof. Getz, šī jautājuma atrisināšanai visi speciālas daļas panti papildināti ar norādījumu, ka tie piemērojami nevien personai, kas izdara nozieguma rezultātu, bet arī tiem, kas sekmē tā izdarīšanu¹⁶).

Pēc mūsu domām visa šī kustība doktrinā un likumdošanā, kas iziet no atziņas, ka līdzdalībnieku sodamību noteic tikai speciāls likums, ir pārpratuma sekas. Bija laiki, kad likums tiešam nesaturēja nekādus norādījumus par līdzdalībnieku atbildību. Šis apstāklis bija par pamatu tam, ka vecie krimināltiesībnieki sāka meklēt līdzdalībnieku atbildību viņu darbības cēlonībā, viņu vainīguma īpatā raksturā, u. t. t. Šiem laikiem pienāca gals jau XIX g. simtenī, kad Eiropā tika izdoti pirmie sistematiskie kriminālkodeki. Visi šie kodeki vispārējā daļā saturēja norādījumus par līdzdalībnieku sodamību un uz tiem patiesībā arī sāk balstīties līdzdalībnieku kriminālā atbildība.

¹⁵) Nikoladini, Der Einfluss der neuen strafrechtlichen Anschauungen auf die gesetzgeberische Behandlung des Versuchs und der Teilnahme, Mitteilungen der Internationalen Kriminalistischen Vereinigung, V, 1896, s. 336 f.

¹⁶) Tā, piem., nodomātas slepkavības gadījumā: § 233. Den, som forvolder en annens dod, eller som medvirker dertil... tulkojumā vācu valodā: Wer den Tod eines anderen verursacht, oder wer dazu mitwirkt... Sal. H. Bittl, Entwurf eines Allgemeinen Bürgerlichen Strafgesetzbuches für das Königreich Norwegen. Motive, 1907., s. 161. f. f.

Un, protams, augstāk norādītās mācības par līdzdalībnieku atbildības pamatojumu, par cik tām ir dogmatisku mācību raksturs, ir pārpratuma sekas, — viņu autori, tā teikt, laužas valējās durvīs. Ja arī daudzas no šām vecām mācībām atrod piekritējus vēl līdz šim laikam, tad to var izskaidrot tikai ar kriminaltiesībnieku pieķeršanos Vācijas vispārējo tiesību doktrīnas tradīcijām.

Tā tad, jaunā mācība par līdzdalību pēc savas būtības ir ļoti veca tiesiska uzskata dogmatisks formulējums. Un tomēr, šī mācība viņas autoriem likās tik oriģināla, ka viņi to uzskatīja par revolucionāru nevien tās pamatidejā, bet pat atsevišķos pamatojumos. Pēc šīs mācības pamatlicēju domām, atziņai, ka līdzdalībnieku atbildība ir pamatota ar specialu likumu, vajadzēja sagraut dažas līdzdalības instituta īpatnības, piemēram tā akcesoro raksturu, kas līdzdalībnieku atbildību stādīja atkarībā no galvena vainīga stāšanās pie nozieguma sastāva realizācijas. Tikai vēlāk, pasaules kara laikā, zinātne nāca pie atzinuma, ka jaunā mācība pēc būtības pilnīgi der pastāvošo tiesību iztulkošanai. Tā, piemēram, Timaševs grieza vērību uz to, ka likums var līdzdalībnieku atbildību pamatot arī ar galvenā vainīga stāšanos pie nozieguma izdarīšanas, lai gan likums var to arī nedarīt¹⁷). Nav šaubu, ka arī patiesībā minētā mācība ir vienīgi pareizs atrisinājums jautājumam par dažādu noziedzīgas darbības realizācijas veicināšanas formu sodamības tiesisko pamatu.

§ 3. Līdzdalībnieku sodīšanas tiesiski politiskais pamats.

No teiktā kļūst skaidrs, ka jautājums par līdzdalībnieku atbildības tiesisko dabu patreiz jāuzskata par atrisinātu. Uz pirmā acu uzmetiena var likties, ka ar to ir izšķirta visa problēma par līdzdalību kā kriminālo tiesību sevišķu institutu vispār. Faktiski tā arī domā līdzdalības instituta pētītāji. Viņi parasti savus darbus par līdzdalību noslēdz ar šī instituta tiesiskās būtības vienu vai otru formulējumu. Mēs, tomēr, domājam, ka tāda pieeja iztirzājamam jautājumam nav pietiekoša. Līdzdalības institutam ir tik īpatnēja daba, ka jāapsver tā tiesiski politiskā nozīme.

¹⁷) Timašev, 1. c. lp. 125.

Kā šīs īpatnējās dabas laba ilustrācija noder jau minētie mēģinājumi tiesiski pamatot līdzdalībnieku atbildību. Atsauce uz līdzdalības aktu cēlonības nozīmi un līdzdalībnieku vainīguma īpato raksturu, kā arī līdzdalībnieku atbildības pamatošana ar sevišķu likumu, viss tas ir labākais pierādījums tam, ka līdz šim laikam daudziem tiesībniekiem šķiet nepietiekoši, ka ir noskaidrota vienīgi jautājuma formāla puse. Viņu prātojumi liecina, ka nepieciešami ir izskaidrot līdzdalībnieku atbildību arī pēc būtības — pamatot to arī no tiesiski politiskā redzes viedokļa. Jāatzīst tomēr, ka minētie pamatojumi, nepareizi raksturojot līdzdalības aktus pēc to būtības, nespēj dot atbildi arī uz jautājumu par līdzdalības sodīšanas iemesliem no tiesību politikas redzes viedokļa.

Pēc mūsu domām, jautājuma izšķiršana par līdzdalībnieku sodamības politiskiem pamatojumiem, ir iespējama ar gluži citām pētīšanas metodēm. Mēs domājam, ka līdzdalības institutu varēs izskaidrot ne notušējot tā īpatnības, ne mēģinot pielīdzināt līdzdalībnieku darbību nozieguma izdarītāja darbībai, bet otrādi: šī instituta tiesiski politiskā nozīme kļūs skaidra, ja izcelsim tā specifiskās īpatnības, kas atšķir to no citiem institūtiem. Tādēļ arī mūsu darba tiesiski politisko daļu sāksim ar līdzdalībnieku sodamības īpato rakstura noskaidrošanu.

Līdzdalības instituta īpato dabu nosaka divi apstākļi. Vispirms tas, ka līdzdalības aktus soda tikai iestājoties zināmiem blakus noteikumiem. Patstāvīgi izdarītos noziedzīgus nodarījumus soda, tiklīdz to izdarītāju atzīst par vainīgu to realizācijā. Turpretī līdzdalībnieku aktu sodamībai vēl nepieciešams, lai tiem sekotu trešās personas noziegums, resp. nozieguma izdarītāja darbība. Līdzdalībnieku darbība pati par sevi nav sodama, tā kļūst sodama tikai tanī gadījumā, ja galvenais vainīgais realizē savu noziegumu (t. s. līdzdalības akcesorā daba). Otrkārt, līdzdalībnieku sodamība nav patstāvīga: to nosaka nozieguma izdarītāja sodamība. Principāli līdzdalībniekiem piespriež tos pašus sodus kā nozieguma izdarītājam. Šī līdzdalībnieku atbildības apmēra atkarība no izdarītāja soda pastāv nevien in abstracto, bet arī in concreto: ja nozieguma izdarītājs paguva izpildīt visu nozieguma sastāvu — līdzdalībniekiem jāatbild par pabeigtu noziegumu, bet ja izdarītājam izdevās tikai sākt realizēt šo sastāvu — līdzdalībniekiem jāatbild

tikai par nozieguma mēģinājumu. Kriminalpolitikas uzdevums tādēļ ir izskaidrot, kādēļ kriminaltiesības, nosakot līdzdalībnieku atbildību, atkāpjas no sava parastā darbības kriminalizācijas principa.

Mēs domājam, ka šās līdzdalībnieku atbildības īpatnības nosaka tie specialie uzdevumi, ko šinī gadījumā (neapzinīgi) uzstāda tiesības.

Mēs vērojam, ka visus nodarījumus, kuru izdarīšanu likums apkaro ar sodu piedraudējumu, var sadalīt divās darbību kategorijās. Dzīvē dažos gadījumos likums savus draudus vērš pret personām, kurām ir nodoms izdarīt acīmredzami prettiesiskās darbības, kā, piemēram, zādzību, slepkavību, smagus miesas bojājumus. Citos gadījumos, turpretī, tiesības vēršas pret darbībām, kuru prettiesiskums kriminalos likumos gan noteikts, bet plašām tautas masām nav acīmredzams, piemēram, nepatiesām liecībām, svešu noslēpumu izpaušanu u. t. t. Šinīs gadījumos kriminalo likumu uzdevumi katrā ir dažādi. Cīņā ar pirmās grupas nodarījumiem, kriminalās tiesības var aprobežoties ar soda noteikšanu vien par attiecīgiem noziegumiem. Šinīs gadījumos tautas psihe pati spēj nodrošināt normām vajadzīgu motivācijas un paidagoģisku iedarbību. Turpretī otrās grupas gadījumos, kriminalo tiesību normalie noziegumu apkaršanas paņēmieni nav pietiekoši. Lai sasniegtu vajadzīgo motivācijas un paidagoģisku iespaidu, nepieciešami pielietot ārkārtējus cīņas paņēmienus. Tādā ceļā rodas kriminalo tiesību speciali paņēmieni, iepazīstoties ar kuriem rodas iespēja dot atbildi arī uz mūs interesējošo jautājumu par līdzdalībnieku sodamību.

Norādītos gadījumos tiesības rēķinas ar to, ka tautas masas nepietiekoši negatīvi noskaņotas pret zinamiem noziegumiem. Tādēļ tiesības cenšas iepotēt cilvēkiem sevišķu riebumu pret šiem nodarījumiem. Pēdējais apstāklis arī nosaka šo paņēmieni būtību. Tiesības ņem vērā, ka iedzīvotāji labi neizprot šo nodarījumu prettiesiskumu, kādēļ viņas cenšas to noziedzīgo raksturu „popularizēt“. Šo noziegumu popularizāciju tiesības veic ar līdzekļiem, kas atrodas tiesību rīcībā — attiecīgi pārstrādājot kriminalo likumu dispozīcijas no vienas un sankcijas no otras puses. Tiesības dod tādu nozieguma jē-

dzienu formulējumu un nosaka tādus sodus, ka popularizējamiem noziegumiem ar to tiek piešķirts sevišķi nopietns raksturs.

Vispirms pakavēsimies pie normu dispozīciju pārveidošanas paņēmieniem noziegumu popularizācijas gadījumos. Te mēs sastopam šī veida noziegumu sastāva absolutizācijas faktu. Tā modernās tiesības nosaka sodus par mieskārīgu darbību ar pieaugušo personu tikai tanī gadījumā, ja tā notika pret sievietes gribu. Tad, kad tiesības uzsāka cīņu pret šī veida noziegumu — pagājušā gadu simteņa pirmā pusē — kodeki noteica sodus par mieskārīgu darbību arī ar vīrieti (Saksijas 1838., Art. 158 un citi tā laika kodeki). Nozieguma popularizāciju var sasniegt arī ar to, ka normas, kas ietver šī nozieguma sodīšanu, ievieto kodekā blakus normām, kas ietver vēl smagākus noziegumus. To var sasniegt divējādā ceļā. Dažreiz kodeki popularizējamo noziegumu iecel augstākā pakāpē, apvienojot to vienā grupā ar smagāku noziegumu. Tā, piemēram, Badenas 1845. g. kodeks (XXXVII Titel) un Bavārijas 1861. g. kodeks (XXI Hauptstück) noslēpuma izpaušanu apvieno vienā grupā ar uzticības nelietīgu izlietošanu. Popularizējama nozieguma svarīguma pakāpi var paaugstināt, ja kodekā tam ierāda sevišķi redzamu vietu noziegumu uzskaitījumā. Tā, Constitutio Criminalis Carolina 1532. g. visus ar viltu izdarītus noziegumus ierindoja otrā vietā, tūlīt pēc noziegumiem pret reliģiju.¹⁸⁾ Spēkā esošie Vācijas 1871. g. sodu likumi noziegumiem pret tikumību un goda aizkaršanai (XIII un XIV Abschnitt) ierāda vietu pirms nonāvēšanas (XVI Abschnitt) un visiem citiem personiskiem un mantiskiem noziegumiem.

Kas attiecas uz noziegumu popularizāciju sankciju pārveidošanas ceļā, tad te parastais paņēmieni ir sevišķa soda paaugstināšana par nodarījumiem, kuru prettiesiskumu likums grib īpaši pasvītrot. Agrāk tiesības šādos gadījumos noteica simboliskus sodus. Piemēram, senās romiešu tiesībās parrīcīdium sodīja ar poena culei, kas simbolizēja atņemšanu noziedzniekiem nevien ūdens un uguns, bet arī citu stichiju — gaisa un zemes¹⁹⁾. Krievijas 1649. g. kodeks naudas viltotājus sodīja

¹⁸⁾ Sal. Krugļevskis, Noziegumu legalā klasifikācija kā tiesību politikas problēma, 1929., 19. l. p.

¹⁹⁾ M o m m s e n, Römisches Strafrecht, 1899, s. 922.

ar kausēta metala liešanu rīklē. Jaunākos laikos tiesības sa- sniedz šo pašu mērķi vai nu nosakot par popularizējamiem no- ziegumiem sodus, kas draud par smagākiem noziegumiem, vai arī paaugstinot sodu, kas draud par līdzīga veida noziegumu. Pirmais paņēmieni ir enerģiskāks. To bieži pielietoja Vācijā pagājušā gadu simteņa pirmajā pusē. Bavārijas 1813. g. ko- deks, piemēram, piesavināšanos, krāpšanu, bankrotu un vēl veselu rindu citu noziegumu soda ar to pašu sodu, kā zādzību un visos līdzīgos gadījumos atsaucas uz cita panta sankciju. Otru paņēmieni pielieto vēl plašāk nekā pirmo un ar to iz- skaidrojama dažu noziegumu it kā nepamatotas sankcijas.

Iepazīšanās ar minētiem tiesību pārdarītājiem paņēmieni- niem dod iespēju izskaidrot līdzdalībnieku sodīšanas instituta daudzas savādības. Pēc manām domām, pareizi saprast līdz- dalībnieku sodamības principus var tikai tad, ja mēs tos uzskatī- sim kā normas, kas cenšas popularizēt noziegumu realizāci- jas veicināšanas prettiesiskumu, jo par šo aktu nevēlamību tautas plašās masas ir nepietiekoši pārliecinātas.

Iesāksim ar uzdevumu pierādīt pēdējo tezi. Te jāizskaidro iemesli, kādēļ nozieguma līdzdalības akti tautas apziņā neat- rod socialai nozīmei adekvātu etisku vērtējumu un kādēļ ir va- jazdzīga šo aktu noziedzības popularizācija sabiedrībā.

Ja mēs salīdzināsim agrākos kriminālos kodekus ar vēlā- kiem, redzēsīm, ka pirmie ir nabadzīgāki par otriem. Vis- pirms vecos kodekos noziegumu skaits daudz mazāks nekā vē- lākos. Bez tam, noziegumus, ko pazīst kā vieni, tā otri ko- deki, jaunākos kodekos iztulko plašāki nekā vecākos. Nozie- gumu sastāvu un satura pārmaiņa izskaidrojama ar to, ka līdz ar kulturas augšanu cilvēks spēj vairāk un vairāk atturēties no sociali kaitīgas darbības. Kriminālās tiesības ar to iegūst iespēju uzstādīt cilvēkiem arvien lielākas prasības attiecībā uz viņu uzvešanos. Vecās tiesības, piem., drīkstēja prasīt, lai pil- soņi atteiktos tikai no sevišķi rupjas izturēšanās pret līdzpil- soņu mantu, pastāvēja princips: *vigilantibus jura sunt scripta*. Jaunākas tiesības ar soda piedraudējumu noliedz katru viltību, ko var kvalificēt kā krāpšanu. Agrāk cilvēki par noziegumu uzskatīja tikai sevišķi rupju atkāpšanos no sociali vēlamas uz- vešanas, jaunākos par nepielaižamu uzskata arī mazāk sva- rīgu atkāpšanos no tās. Jāpiezīmē, ka aizliegto darbību no-

ziedzības svarīguma vērtējumu tautas apziņa ne vienmēr stāda atkarībā no to cēloniskās nozīmes. Tautas psihei daudz svarīgāka darbības ārējā tuvība tiesiska labuma traucējumam. Piem., ļoti ilgu laiku sitienu, kura sekas sevišķu apstākļu (piem., vidus auss iekaisuma) dēļ bija nāve, kvalificēja kā slepkavību, bet nāves sagādāšanu ar psihiskiem līdzekļiem (piemēram bailēm) nemaz neuzskatīja par noziegumu. Primitīvai tautas apziņai sevišķi sveša bija ideja, ka noziedzīga var būt attāla netieša noziedzīga efekta iestāšanās sekmēšana. Noziedzīga rezultata realizācija noziedznieka paša rokām ilgi palika tautas apziņā par nozieguma prototipu. Kad senās tiesības gribēja tautā iepotēt pārliecību par kādām citām tiesību pārkāpuma formām, tās deklarēja, ka par šādu nodarījumu ir jāatbild tāpat, kā tas būtu, ja šo nodarījumu pastrādātu pats savām rokām. Tā Švabu spogulis, nosakot malkas cirtēju atbildību par postu, kādu krītot var nodarīt nocirstie koki, nosaka: Und rüffet man in an, daz er weder werfe noch schiezze, und siht er das mensche, und mag man in dez uber zivgen selbe dritte: er ist an dem menschen schuldig, und wen sol uber in rihten alse ober den menschen mit seiner hant ertoetet hette.²⁰⁾ Līdzīgu papēmienu pielieto arī vēlāko laiku juristi. Piemēram, pazīstamais kriminaltiesībnieks Matthaueus, kas rakstīja XVII. g. s. vidū, piezīmē: Utrum sponte, quis deliquerit an eius iussu, cui parere necesse est. Hoc enim casu qui iussit- ordinaria poena perinde tenetur, ac si sua ipse manu scelus perpetrasset.²¹⁾

Ja tautas primitīva psihe tā vērtēja noziedzīgu darbību, tad viegli saprast, kādēļ līdzdalības akti senās tiesībās netika sodīti: tie taču tieši neradīja noziedzīgu rezultātu. Sabiedrība, kas neatzīst par sodamu apvainojumu ar vārdiem un pieturas pie viedokļa, ka no „draudiem nomirt nevar“²²⁾, protams, ne-

²⁰⁾ Sal. Gengler, Das Schwabenspiegel Landrechtsbuch, 1875, Art. CLV.

²¹⁾ Matthaueus, De criminibus ad Lib. VI, VII et XVIII Dig. commentarius, Ed. II, 1661, L. 48, Tit. 18, c. 4, n. 14.

²²⁾ Sal. Binding, Lehrbuch des Gemeinen Deutschen Strafrechts, I, 1902. S. 102 A. Nach deutscher Volksauffassung sollte die Drohung nicht einschüchtern. Man denke an die Sprichwörter: „Vom Drohen stirbt man nicht“, „Wer droht macht dich nicht tot“ an das Spottwort: „Wer vom Drohen stirbt, den soll man mit Eselsnüssen zu Grabe läuten“, an das Trostwort: „Bedrohter Mann lebt 30 Jahre“.

varēja bez ārējiem iespaidiem nicinoši izturēties pret nozieguma līdzdalību. Primitīvai apziņai likās, ka noziedznieka uzskūditāju un pabalstītāju nevar saukt pie atbildības, jo viņi taču, piemēram, tieši nesagādāja upurim nāvi, viņu rokas nav apraīpītas ar asinīm. Dabīgi, ka tiesībām, kuras no tiesību politikas viedokļa atzina, ka līdzdalība noziegumos ir nepielaižama parādība, vajadzēja attiecīgo darbību popularizēt. Pēc savas būtības līdzdalībnieku sodamības tradicionāli pamatī ir līdzekļu kopsumma, ko izlieto šo aktu prettiesiskuma pārliecības iepotēšanai. Minētās līdzdalībnieku sodamības īpašības sevišķi enerģisks līdzeklis šo nodarījumu noziedzības popularizēšanai.

Kā minēts, noziedzīgu nodarījumu popularizācijas politikā kriminaltiesības var izlietot vai nu kriminalā likuma dispozitīvas daļas attiecību pārstrādāšanu vai nu sankciju pārkārtošanu, vai arī vienu un otru paņēmienu. Pie tam, bez šaubām, šis pēdējais paņēmiens ir visenerģiskāka tautas psihes iespaidošanas forma. Līdzdalības instituta tradicionāla uzbūve ir viens no spilgtākiem šīs metodes pielietošanas piemēriem. Ar līdzdalības aktu raksturojumu un to sodīšanas īpato sistemu tiesības cenšas veikt savu uzdevumu — iepotēt tautai domu, ka katra nozieguma sekmēšana ir noziegums.

Kā jau minēts, noziedzīgo nodarījumu popularizācija ar normu dispozitīvās daļas specialu pārveidošanu bieži vien izpaužas tanī apstākli, ka tiesības mākslīgi tuvina popularizējamo darbību nodarījumam, kura prettiesiskums neizsauc tautā nekādas šaubas. Ar šādu divu nodarījumu apvienošanu, popularizējamā darbība iegūst tās pašas īpašības, kas piemīt tautā pazīstamiem noziegumiem. Pēdējo negatīvo raksturojumu tautas psihe pārnēs uz popularizējamiem nodarījumiem. Šo procesu var pielīdzināt tumšas krāsas izplatīšanai no plāksnes viena punkta uz plāksnes visu virsmu. Šo paņēmienu lieto tiesības, kad dod līdzdalības aktu tiesisku kvalifikāciju: tiesības lielākā vai mazākā mērā tuvina līdzdalības aktus nozieguma izpildītāja darbībai, rēķinoties, ka odium, ko izsauc nozieguma pamatsastāva realizācija, tiks pārnests arī uz katru darbību, kas sekmē noziegumu. Tādā ceļā tiesības grib pasvītrot, ka līdzdalībnieki ir apraīpīti ar tiem pašiem dubļiem, kā nozieguma izdarītājs.

Kā redzam, jau līdzdalībnieku darbības sastāva formulē-

jumā slēpjās viņu noziedzības enerģiska popularizēšana. Tam pašam nolūkam kalpo arī šo darbību sodamības noteikumi. Nosakot sodus par līdzdalību, tiesības līdz ar to tuvina līdzdalību nozieguma izdarīšanai. Arī šinī gadījumā, tāpat kā dodot līdzdalības tiesiskās dabas formulējumu, līdzdalībnieku darbību principā pielīdzina izdarītāja darbībai: par abām šām darbībām noteic vienu un to pašu sodu.

Normējot līdzdalībnieku sodamību, tiesības izlieto īpato pedagoģisko paņēmieni, ar kura palīdzību tautai indiferento darbību pielīdzina viņas nicināmai darbībai. Šis paņēmiens savas attīstības sākumos neapšaubāmi noved pie līdzdalībnieku paaugstinātas sodamības. Līdzdalību soda ar tādiem sodiem, ko citos apstākļos nekad par tiem nenoteiktu. No otras puses, šāda sistema slēpj sevī arī līdzdalībnieku sodīšanas ierobežojumu. Tiesības cenšas cieši saistīt līdzdalības aktus ar nozieguma izdarītāja darbību. Kā sekas ir tas, ka tiesības līdzdalībniekus var sodīt tikai tad, ja noziedznieks savu darbību ir veicis. Daudzu gadu simteņu laikā valdija uzskats, ka līdzdalībniekus var sodīt tikai tad, ja noziedzīgais rezultāts ir iestājies. Tikai pēdējā iestāšanās pārvērta līdzdalībnieka tiesiski irrelevantu darbību prettiesiskā. Tādēļ arī līdzdalības akcesorā daba šķita šī instituta struktūras loģiskās sekas. Vajadzība sniegt līdzdalības aktiem intensīvu represiju, noveda pie šīs represijas ierobežošanas ekstensīvā ziņā.

§ 4. Līdzdalības sodīšanas vēsture.

Līdzdalības instituta pētījums no kriminalpolitikas redzes viedokļa atklāja šī instituta īpatnību nozīmi. Līdz ar to atkrit vajadzība radīt hipotēzes, kas tikai izķēmo instituta īsto dabu. Līdzdalības normu realu funkciju izpētīšana apgaismo arī šī instituta vēsturiskos likteņus. Vienīgi izskaidrojot līdzdalības normu funkcijas, var saprast, kādēļ vēstures dažādos laikmetos līdzdalības sodamību saprata dažādi un kādēļ jaunākos laikos šis instituts pārdzīvo krīzi un izsauc zinātnē asus uzbrukumus.

No teiktā redzam, ka līdzdalībnieku sodamības raksturs ir sevišķā tiesību audzināšanas paņēmiena sekas: līdzdalības instituta uzdevums ir popularizēt nozieguma līdzdalības aktu

prettiesiskumu. Tādēļ skaidrs, ka šī instituta vēsturiskam liktenim jāsakrīt ar tiesiskās audzināšanas metodu piemērošanas sistemu. Šo sistemu, kuru autors tuvāk apskatījis citā darbā,²³⁾ vispirms raksturo pakāpenība, ar kādu dažādus pedagoģiskus pasākumus izved dzīvē. Lai iepotētu iedzīvotājiem kādus jaunus vai vēl vāji attīstītus rakstura vilcienus, tiesības parasti formulē savas normas ar tādu aprēķinu, lai vēlamas psihiskās īpašības lēni, bet noteikti un paliekoši attīstas pilsoņu raksturā un paliek par tā neatņemamu sastāvdaļu. Šāda audzināšanas sistēmai ir tik lielas priekšrocības, ka tiesības atkāpjas no tās tikai nepieciešamības gadījumos, kad sevišķu apstākļu dēļ tiesības rūpējas par motivācijas panākumiem vairāk nekā par audzinošiem. No teiktā var secināt, ka dažus audzināšanas paņēmienus tiesības pielieto jau ļoti agros vēstures laikmetos, citus, turpretī, daudz vēlāk, kad tautas kultūra jau sasniegusi zinamu līmeni, kas spēj nodrošināt šiem paņēmieniem labus panākumus. Kā mēs redzēsim, līdzdalības institūts pieder tiesisku pasākumu otrai grupai.

Tālāk, tiesību audzinošu paņēmienu liktenis, pēc šo paņēmienu receptijas tiesiskās sistēmās, var būt divējāds. Daži institūti, ieguvuši vietu citu tiesisku pasākumu vidū, patur to visas tiesību vēstures laikā, jo vajadzība pēc tiem pastāv visā cilvēces vēsturē. Citi, turpretī, ieguvuši vietu tiesību sistēmā, sāk tanī attīstīties, ar laiku sasniedz kulminācijas punktu un tad, kad tautas psiķes rakstura īpašības, kuru dēļ šie institūti rasti, ir pārveidotas, tie sāk sašaurināties savos apmēros. Atmirušo un zudušo institūtu vietā nāk citas normas, kam šādu specifiski-audzinošu mērķu nav.

Iepazīstoties ar līdzdalības normu vēsturi, redzam, ka arī tā liecina par šo normu piederību tiesisku institūtu otrai grupai.

Pētot līdzdalības sodamības institūta vēsturisku attīstību, jāpatur prātā tās divas problēmas, par kurām bija runa sakarā ar līdzdalības sodamības pamatiem. Tās bija: līdzdalības aktu tiesiskās kvalifikācijas problēma un šo aktu sodamības noteikšanas problēma. Kā augstāk teikts, abas šās problēmas savā būtībā ir tiesībpedagoģiskās problēmas. Tomēr viņu no-

²³⁾ Sal. Krugļevskis, Principi „nulla poena sine lege“ un tā nozīme kriminaltiesībās, Pirmais Latvijas Kriminaltiesību kongress 1937., 213. un sek. lp.

zīme tiesību vēsturē nav vienāda. Lai iepotētu iedzīvotājiem riebumu pret nozieguma līdzdalības aktiem, tiesības vispirms nosaka šo darbību sodamību un tikai pēc tam, ja vajadzīgs, dod šiem aktiem sevišķu tiesisku kvalifikāciju, kuras nolūks tautu pāraudzināt. Tādēļ, pētot audzināšanas paņēmieni dozēšanu vēsturē, vispirms jāapskata nozieguma līdzdalības sodīšanas attīstība un tikai tad var sākt pētīt uzskatu maiņu par līdzdalības tiesisku dabu.

Iedziļinoties līdzdalības aktu sodīšanas attīstībā, redzam, ka pakāpenība ievēdot šo aktu noziedzības popularizāciju izpaužas kriminalatbildības progresīvā pieaugšanā, kas turpinās ilgos vēstures laikmetos. Atzīstot, ka ir jālieto līdzekļi tautas pāraudzināšanai zināmā virzienā, tiesības to izved dzīvē ļoti lēni. Sekojot līdzdalības sodīšanas liktenim vācu tiesību vēsturē, jo taisni tanī savākti plaši materiāli, redzam, ka šīs vēstures sākumā — agrīnos vidus laikos — līdzdalības akti nav sodami. Šinī laikmetā nesoda nevien uzskūditājus un pabalstītājus, bet arī līdzvaininieku. Ja noziegumu izdara vairākas personas, no vainīgiem iekasēja par visiem tikai vienu naudas sodu. Izņēmums bija tikai attiecībā uz slēpšanu. Slēpējus jau sirmā senatnē uzskatīja par pienākuma boikotēt noziedznieku pārkāpējiem. Šis pienākums bija uzlikts visiem pilsoņiem, kad noziedznieku pasludināja par friedlos — kam atņēma likumu aizsardzību²⁴). Par to, ka šinī nozarē tiesības pielika mazas pūles, liecina arī citi agrīnu viduslaiku dati. Likumu kopojumi, kas šinī laikmetā jau paredzēja kriminalatbildību par nozieguma veicināšanu, noteica to ļoti vieglā formā. Tā, piemēram, šie likumi līdzvaininiekus sodīja vieglāk nekā nozieguma izdarītāju un uzlika uzskūditājam un pabalstītājam tikai subsidiāru atbildību: pēdējos sodīja tikai gadījumos, kad kaut kādu iemeslu dēļ nevarēja sodīt pašu nozieguma izdarītāju. Un tikai agrīnu vidus laiku beigās līdzdalībnieku atbildība ieguva patstāvīgu raksturu. Tiesības noteica specialus sodus par uzskūdišanu un pabalstīšanu. Šie sodi tomēr bija mīkstāki nekā sodi par nozieguma izdarīšanu. Šinī laikmetā tikai līdzvaininieki nesa to

²⁴) Sal. Wilda, Das Strafrecht der Germanen, 1842, s. 609 ff; Geib, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, II, 1862, s. 316 ff.; Brunner, Deutsche Rechtsgeschichte, II, 2. Aufl. (bearbeitet von Schwerin), 1928, s. 739 ff.

pašu atbildību, kā nozieguma izdarītājs un arī tikai sevišķi smagu noziegumu gadījumos, kā, piemēram, apbruņotas bandas iebrukšanas mājas miera traucēšanai. Agrīno viduslaiku beigās radās arī jauns uzskats par slēpējiem: dažus noziegumu veicinošus aktus, ko izdaria pēc nozieguma sastāva realizācijas, vairs neuzskatīja par pienākuma boikotēt noziedznieku pārkāpumu un par tiem uzlika patstāvīgus sodus samērā niecīgu naudas sodu veidā.

Vēlīnos viduslaikos represija, kas bija vērsta pret noziedznieka atbalstīšanu, kļūst bargāka. Līdzvaininiekus, ko agrāk tikai izņēmuma veidā sodīja līdzīgi nozieguma izdarītājam, tagad jau parasti soda kā pēdējos. Sākot ar XIV. g. s. atzīst uzskūditāja un nozieguma izdarītāja vienādu atbildību. Tālāk, šinī laikā daži likumu kopojuumi atsakas no pabalstītāju reducētās atbildības principa. Tā dažu valstiņu tiesības (Landrechte) laupīšanas, zādzības un mājas miera traucēšanas gadījumos pabalstītājus soda tāpat kā nozieguma izdarītājus. Pilsētu tiesības (Stadtrechte) bieži arī slepkavības un miesas bojājumu gadījumos šās personas sodu ziņā pielīdzina vienu otrai. Noziedznieku slēpšanu tikai sevišķi konservatīvās tiesību sistemās (piemēram frīzu, sakšu tiesībās, dažās Flandrijas tiesībās) soda ar likumu aizsardzības atņemšanu. Citos likumu kopojumos par šo nodarījumu uzliek patstāvīgu sodu, kas iegūtas mantas slēpšanas gadījumā līdzina nozieguma izdarītāja sodam²⁵).

Tautas tiesiskās audzināšanas tālāko pastiprināšanu redzam itaļu juristu doktrinās vēlīnos viduslaikos. Itāļu juristi nostiprina jau pastāvošo principu līdzvaininieku un uzskūditāju un nozieguma izdarītāju vienlīdzīgas sodīšanas un bez tam ievēd pabalstītāju atbildības tālāku pieaugšanu, pastiprināšanu. Itāļu juristi pabalstītājus iedala grupās. Vieni juristi šķiro *auxilium ante, in et post delictum* un soda pirmās divas formas ar *poena ordinaria*, bet trešo ar *poena arbitraria*. Citi (vairākums) izšķir pabalstīšanu, bez kuras noziegumu nevar realizēt — *auxilium, quod causam dedit delicto* un pabalstīšanu, kas nozieguma izdarīšanai nebija nepieciešama — *auxilium, quod causam non dedit delicto*. No pirmā sastāva viņi izdala *auxilium proximum*, kas pēc viņu domām jāsoda līdzīgi nozie-

²⁵) R. His, *Das Strafrecht der Friesen im Mittelalter*, 1901, s. 81 ff.; R. His, *Das Strafrecht des deutschen Mittelalter*, I, 1920., s. 111 ff.

guma izdarītājam. *Auxilium quod causam non dedit delicto un auxilium remotum* pelna tikai mīkstāku sodu — *poenam arbitrarium*. Tādā ceļā pabalstītāju atbildības pastiprināšanu sasniedz nevien paplašinot to pabalstītāju skaitu, kas sodami līdzīgi nozieguma izdarītājiem, bet arī nosakot atbildību par sagatavošanos pabalstītāja darbībai — *auxilium, quod causam non dedit delicto*. Izceļot šāda veida darbības sodīšanu, rada papildus līdzekļus, kas var iespaidot tautu atteikties no nozieguma sekmēšanas. Ar nepabeigtas noziedzīgas darbības sodīšanu rada noziedznieku reflektantu apziņā bailes, ka viņiem būs jācieš sods nevien par pabeigtu noziegumu, bet arī par tā neizdevušos mēģinājumu, t. i., bailes pārciest pilnīgi neatsvērtas ciešanas²⁶). Nākošais solis līdzdalības sodīšanas pastiprināšanā ir savvērestības jēdziena radišana. Savvērestība ir līdzdalība ar iepriekšējo vienošanās. Noteica, ka personas, kas vienojās izdarīt kopēju noziegumu, tiek sodītas tāpat, kā nozieguma izdarītāji arī tad, ja viņi ir vainīgi tikai tādu līdzdalības aktu izdarīšanā, kuri nozieguma realizācijai nav nepieciešami. Beidzot, itaļu juristi pirmie atzina, ka ir sodama neziņošana par gaidamo smago nozeigumu (*consci delicti*). Par to draudēja tāds pats sods, kā nozieguma izdarītājam.

Šīs kriminaltiesībnieku mācības sekas bija līdzdalības sodīšanas mīkstināšana tikai vienā ziņā: slēpšanu (*auxilium post delictum*) soda mīkstāk nekā izpildīšanu — ar *poena arbitrarium*²⁷). Enerģiska cīņa, ko tiesības jau no sen-seniem laikiem veda ar šāda veida nodarījumiem, bija vainagota ar to, ka jau jaunu laiku sākumā tautā nostiprinājās uzskats par šo darbību noziedzību. Un tanī laikā, kad attiecībā uz citiem līdzdalības veidiem tiesībām vajadzēja pastiprināt tiesisko audzināšanu tautā, sankcijas par piesaistību krīt. Šī sankciju krišana vērojama jau no viduslaiku beigām.

Itaļu juristu mācību drīz recipēja vācu vispārējo tiesību doktrīna. Šo receptiju vācu praksē izlietoja pie Karolinas iztulkošanas. Vācu juristu galvenā atkāpšanās no itaļu parauga bija līdzdalības nogriesta sastāva pastiprināšana savvērestības

²⁶) Sal., Krugļevskis, Učeniye o pokušeniiji, I, 1917, lp. 40 u. c.

²⁷) Heimberger, Die Teilnahme am Verbrechen in Gesetzgebung und Litteratur von Schwarzenberg bis Feuerbach, 1896, s. 1—42.

gadījumā. Visus līdzvaininiekus sodīja līdzīgi nozieguma izdarītājam²⁸), bet gadījumos, kad starp vaininiekiem pastāvēja iepriekšējā vienošanās, vācu juristi atzina par pareizu pēdējiem piemērot ordināru sodu arī tad, ja viņi nevien neņēma dalības nozieguma sastāva realizācijā, bet pat ja viņi nekā nedarija, tikai bija klāt pie nozieguma izdarīšanas²⁹). Uzskūditāju vienmēr soda līdzīgi nozieguma izdarītājam; pabalstītājus tanī gadījumā, ja tie izdrija auxilium proximum delicto³⁰). Pārējos gadījumos pabalstītājus soda ar poena extraordinaria. Tāpat tagad soda arī neziņošanu par gaidāmo noziegumu³¹). Slēpšanu soda līdzīgi nozieguma izdarīšanai tikai perioda sākumā³²). Vēlāk arī to sāka sodīt ar poena extraordinaria³³).

Beidzot, XIX gadu simteņa pirmajā pusē paņēmiēni, ar kuru palīdzību tiesības cīnās pret nozieguma sekmēšanu pirms tā izpildīšanas, iegūst impozantāku raksturu. Vācu partikularie kodeki atstāj spēkā līdzdalībnieku atbildības vecos pamatus, bet vēl vairāk pastiprina soda bardzību par līdzdalību ar iepriekšēju vienošanos. Kā redzējām, šī līdzdalības veida nozieguma sastāvs jau XVIII gadu simtenī bija ar „nogrieztu“ raksturu. Tomēr agrāku laiku tiesībnieki kategoriski atteicās sodīt personas, kas ir vainīgas tikai vienošanās izdarīt kopēju noziegumu un kuri nevien nav ņēmuši dalību tā realizācijā, bet pat nav bijuši klāt pie nozieguma izdarīšanas³⁴). XIX gadu simtenī soda iestāšanos sazvērestībā kā tādu, ja pat nav notikusi nekāda turpmāka darbība. Daži kodeki par šādu piedalīšanos sazvērestībā sodīja kā par mēģinājumu (Bayern, 1813., Art. 52., Oldenburg, 1814., Art. 74), citi (Württemberg, 1839,

²⁸) Sal., Rauchdorn, Practica und Process Peinlicher Halsgerichtsordnung, 1599, s. 353.

²⁹) Carpzov, Practika nova imperialis Saxonica rerum criminalium, 1638 Qu. 25, n. 11—18, Böhmer, Meditationes in C. C. C., 1774, p. 532., 533.

³⁰) Remus, Nemesis Carolina, Art. 177; Clasenius, Commentarius in Constitutiones Criminales Caroli V, 1685, p. 746. Kress Commentatio succincta in C. C. C., 1760, p. 646; Böhmer, 1. c. p. 635.

³¹) Kress, p. 656.

³²) Rauchdorn, s. 42.

³³) Böhmer, p. 633.

³⁴) Böhmer, 1. c. p. 533: secus ac iuris in eo, qui de consultatione ad absentiam tempore executionis provocat, cui frustra eventus imputatur...

A. 81, Hessen, 1841, A. 77) — kā par pabeigtu mēģinājumu, trešie (Hannover, 1840, Braunschweig, 1840, A. 45, Baden, 1845, § 129) — kā par nepabeigtu mēģinājumu. Blakus tam XIX gadu simtenī atzīst par sodamu piedalīšanos bandā, t. i. par vairāku personu vienošanos izdarīt kopīgi vairākus noziegumus. Noteikumi par bandu ir kulminācijas punkts tiesību cīņā ar nozieguma sekmēšanu. Daži XIX gadu simteņa vidū kodeki šinī cīņā gājuši tik tālu, ka nevien soda bandas sastādīšanu, bet pat uzskata to par delictum sui generis un soda ar ļoti bargiem sodiem (Württemberg, A. 185—188 — Zuchthaus līdz 10 gadiem), nosakot, ka gadījumos, kad banda izdarījusi kādu noziegumu, vainīgi jāsoda ne par vienu, bet par diviem noziegumiem, pēc noteikumiem par noziegumu daudzējību³⁵).

Nozieguma sekmēšanas represijas bardzība šinī laikā izpaužas arī tanī apstākļi, ka šie kodeki vienlīdzīgi soda kā nozieguma izdarītāju, tā uzkūditājus un pat galveno pabalstītāju, t. i., personu, kuras palīdzība bija nepieciešama nozieguma izdarīšanai³⁶). Vieglāk, kā agrāk, soda slēpšanu un, sevišķi, neziņošanu par gaidamo noziegumu. Jāpiezīmē, ka nozieguma sekmēšanu papildina vēl ar vienu veidu — neziņošanu par notikušo noziegumu. Šī delikta, kā līdzdalības veida, sodīšana nesasniedz lielu attīstību. Neziņošanu vispāri soda tikai Bavārijas (1813) un Oldenburgas (1814) kodekos. Saksijas, Virtembergas, Braunšveigas un Tiringas kodeki soda neziņošanu tikai tādā gadījumā, ja par izdarīto noziegumu saukts pie atbildības vai notiesāts nevainīgais. Drīzi pēc tam šī neziņošana vispāri tiek stripota no noziedzīgu nodarījumu skaita.

XIX. g. s. otrā pusē līdzdalības sodīšanas attīstībā notiek radikālas pārmaiņas. Tautas kulturas pieaugšana Vācijā padara par liekiem tos spēcīgos audzināšanas paņēmienus, ko agrāko laiku tiesības lietoja cīņā ar noziedznieka līdzdalībniekiem. Pag. gadu simteņa pirmajā pusē pilsoņu pāraudzināšanas sistema sāk sabrukt. Prūsijas 1851. g. kodeks likvidē noteikumus par sazvērētību un bandu. Vācijas 1871. g. kodeks

³⁵) Sal. Ha e b e r l i n, Grundsätze des Criminalrechts nach den neuen deutschen Strafgesetzbüchern I, 1845, s. 65; K ö s t l i n, System des deutschen Strafrechts, 1855. S. 358 ff.

³⁶) Preussische Landrecht, 1794, II Teil, II Titel, § 71, Bayern, 1813, a. 45; Oldenburg, 1814, a. 67; Württemberg, 1839, a. 75; Hessen, 1841, § 73.

pasludina ikkatras pabalstīšanas reducēto sodamību un pārnes visus noziegumu veicināšanas veidus kodeka sevišķā daļā, izņemot līdzvainīgumu, uzkūdīšanu un pabalstīšanu. Iestājas jauna ēra, kad tautas kulturas sasniegumi atļauj tiesībām vairāk un vairāk atkāpties no speciāliem paņēmieniem cīņā ar noziedznieka atbalstīšanu un ļauj pielietot tanī vispārējus represijas līdzekļus.

Līdzdalības instituta vēsture pārskatami rāda, ka jaunākos laikos cīņā ar līdzdalību tiesības drošāk un drošāk atsakas no līdzdalības sodamības pielīdzināšanas nozieguma sastāva realizācijas sodamībai. Atsevišķi līdzdalības veidi ar laiku iegūst pastāvīgas sankcijas, kas atšķiras no sankcijām par nozieguma izdarīšanu. Tādu pat noziegumu sekmēšanas sodamības emancipāciju var vērot arī līdzdalības doktrīnas specialos jautājumos. Vecās tiesības, kurām bija darišana ar tautu, kas palīdzībā noziedzniekiem neredzēja nekā noziedzīga, varēja pārliecināt pilsoņus par šādas nozieguma sekmēšanas prettiesiskumu, tikai pielīdzinot līdzdalībnieka likteni nozieguma izdarītāja liktenim. Jaunās, pastāvošās tiesības, kam darišana ar kulturalāku tautu, var pielaut atsevišķu līdzdalībnieku represiju individualizāciju. Ar to var izskaidrot slēdzienu dažādību atsevišķos jautājumos agrāk un tagad. Minēsim divus piemērus. Agrāko laiku tiesības, kam vajadzēja pasvītrot līdzdalībnieku pilnu atbildību par nozieguma izdarītāja darbību, sodīja uzkūdītāju arī par to izpildītāja darbību uz ko viņš nemaz nemudināja, ja vien šī darbība stāvēja sakarā ar uzkūdītāja uzdevumu³⁷). Jaunākos laikos, kad atzīst *excessus mandati*, uzkūdītājam nav jāatbild par darbību, ko izdara izpildītājs uz savu iniciatīvu³⁸). To pašu iemeslu dēļ, agrāko laiku tiesības apstākļus, kas palielināja izpildītāja sodu, attiecināja arī uz līdzdalībniekiem — persona, kas uzkūdija dēlu noslepkavot tēvu, nesa atbildību ne par vienkāršu, bet gan par kvalificētu slepkavību³⁹). Pastāvošās tiesībās tāds jautājuma at-

³⁷) Sal., Itāļu juristu mācību ar Vācijas vispārējo tiesību doktrīnu. Heimbeger, 1. c. s. 29., Hälschner, System des Preussischen Strafrechts, I, 1858, s., 354; Geib, 2. s. 353.

³⁸) Hippel, Deutsches Strafrecht, II, 1930, S. 463; Mezger, Strafrecht, 1933, s. 436;

³⁹) Sal., Heimbeger, s. 38.

risinājums palika sevišķi konservatīvās tiesību sistemās, piemēram, franču tiesībās⁴⁰). Citas likumdošanas atzīst, ka izpildītāja personīgas īpašības, kas var ietekmēt viņa sodamību, neattiecas uz līdzdalībniekiem, kādēļ minētā gadījumā uzkūditāju sodītu par līdzdalību vienkāršā, bet ne kvalificētā slepkavībā⁴¹).

Notēlotais līdzdalības instituta liktenis vēsturē parādas nevien līdzdalības sodamības progresīvā maiņā, bet arī attiecīgu darbību tiesiskās kvalifikācijas vienmērīgu pārmaiņu formā. Pie kam, sekojot šo kvalifikāciju attīstības vēsturei, sākumā redzam to bardzības pieaugšanu, bet vēlāk pakāpenisku mīkstināšanu.

Patreiz dzīvojošo tautu vēstures sākumā, līdzdalības aktiem vispārīgi nebija nekādas specialas tiesiskās kvalifikācijas. Vācu tiesības viduslaikos, piemēram, sodīja atsevišķas noziegumu sekmējošas darbības, neapvienojot tās kādā kopējā tiesiskā kategorijā. Tas bija tautas zemākas kulturas laiks, kad tiesības vēl nedrīkstēja audzināt tautu šinī ziņā kautcik enerģiski.

Pārmaiņa notika tikai viduslaiku otrā pusē, kad dažās Eiropas daļās kulturas līmenis kļuva tik augsts, ka tiesības drīkstēja stāties pie iedzīvotāju pāraudzināšanas mūs interesejošā laukā. Pirmie šo ceļu gāja itaļu juristi ar savu mācību par līdzdalību. No tā laika cīņa ar līdzdalību noziegumā sāka izpausties nevien šo darbību sodīšanā, bet arī tās aktu sevišķā kvalifikācijā, pielīdzinot tos sevišķi noziedzīgām darbībām. Pirmais tiesību zinātnē atrisināmais jautājums bija par to, kādā kategorijā apvienot visus šos aktus. Šai kategorijai vajadzēja būt sevišķi impozantai tautas acīs un arī populārai tautā. Viduslaiku beigās juristu rīcībā bija tikai viena šīm prasībām atbilstošā kategorija — vaininieku kategorija. Lai popularizētu nozieguma sekmēšanas noziedzīgumu itaļu juristi šo kategoriju arī izlietoja. Viņi deklarēja, ka nozieguma izdarīšanas veicināšana ir tas pats, kā nozieguma izdarīšana. Tomēr viņi neuzdrošinājās šo kvalifikāciju attiecināt uz visiem nozieguma sekmēšanas veidiem. Viņi pielīdzināja uzkūditājus uz noziegumu

⁴⁰) Sal., Garraud, *Precis de droit criminel*, 1907, p. 403; Paul Cuche, *Precis de droit criminel*, 1934, p. 134.

⁴¹) Hippel, II, s. 484, Mezger, s. 453.

pašiem vaininiekiem: quod quis per alium fecit, per se ipsum facere videtur. Citus nozieguma sekmēšanas veidus, sevišķi pabalstīšanu un slēpšanu, viņi kvalificēja kā palīdzību noziedzniekam — auxilium ante, in et post delictum⁴²⁾. Šo uzskūdišanas kvalifikaciju vēlāk pārnesa vācu doktrinā⁴³⁾ un likumdošana⁴⁴⁾ un tā palika tur līdz pat XVIII g. s. beigām.

XIX. g. s. līdzdalības tiesiskās popularizācijas veidi kļūst mazāk enerģiski. Sākot ar pag. g. s. sākumu, tiesības piemēro specialas klasifikācijas nevien smagākiem līdzdalības veidiem, bet jau visiem tās veidiem. Līdzdalības smagākos veidus arī turpmāk apvieno vaininieku nosaukumā. Bet tagad vaininiekiem pieskaitāmi nevien izpildītāji un uzskūditāji, bet arī galvenie pabalstītāji, bez kuru darbības nozieguma realizācija nebūtu iespējama, kā arī sazvērestības un bandas dalībnieki. Mazsvarīgākus līdzdalības veidus iedala kategorijās: līdzdalība (Teilnahme), kurai pieskaitāmi pabalstītāji, neziņotāji par gaidāmu noziegumu un piesaistītāji, kuriem pieskaitā nevien slēpšanu, bet arī neziņošanu par notikušu noziegumu. Šī nozieguma sekmēšanas kvalifikācijas sistema ir tās noziedzības popularizācijas kulminācijas punkts. Šī sistema ietverta Bavārijas 1813. g. un Oldenburgas 1814. g. kodekos. Tālākā gaitā šinī laukā mēs redzam, ka tiesību audzināšanas paņēmienus mīkstina.

Jau sākot ar pagājušā gadu simteņa otro pusi, nozieguma sekmēšanas prettiesiskuma popularizācija kļūst vājāka un šī tiesību audzināšanas ietekmēšanas krišana notiek divos virzienos. No vienas puses, kodeki pamazām mazina galveno līdzdalības veidu noziedzības popularizāciju. No otras puses, arī

⁴²⁾ Sal. minētā Heimbergera darba pamatojumus.

⁴³⁾ Sal. Carpzov, Practica nova rerum criminalium imperialis Saxonica, 1638, Qu. 4, n. 10—12. Nihil interest utrum occidat quis ipse an vero causam mortis dolō malo praebeat. Quod quis per alium facit, per se ipsum facere censetur; Böhmer, Meditationes in C. C. C., 1774, p. 635 un sek.

⁴⁴⁾ Preussisches Landrecht von 1620, Lib. VI, Tit. 5, Art. 1, § 2: Is qui mandat, per alium homicidium fecit ideoque non immerito ac si ipse per se fecisset punitur; Codex iuris Bavarici criminalis, 1751, XII Cap. § 5; Allgemeines Landrecht für die Preussischen Staaten, 1794, II, Teil XX Titel, § 67.

mazsvarīgākiem līdzdalības veidiem piešķir mīkstāku kvalifikāciju.

Šī procesa sākums manams jau Bavārijas kodekam tuvu stāvošos likumos — Virtembergas 1839. g. un Badenas 1845. g. kodekos. Pirmais, paturot Bavārijas kodeka nomenklaturu, no vaininieku grupas izslēdz sazvērestību un iedala to līdzdalībieku grupā (a 78). Otrais jau groza Bavārijas kodeka terminoloģiju un līdzdalības, kā termiņa nozieguma sekmēšanas zemākam veidam, vietā lieto vārdu pabalstīšanu (IV Titel: von Urhebern und Gehilfen). Šis kodeks sazvērestību atstāj vaininieku grupā, bet toties visus pabalstīšanas veidus pārceļ otrā kategorijā. Bez tam, neziņošanu par notikušo noziegumu izslēdz no sodamo nodarījumu skaita.

Citi kodeki vēl uzņēmīgāk atsakas no veciem audzināšanas paņēmieniem. Tie vispāri atsakas no vaininieku kā sevišķi smagu nozieguma veicināšanas veida kategorijas un atvieto to ar jēdzienu, kas agrāk apzīmēja vieglākus nozieguma sekmēšanas veidus. Kas attiecas uz pēdējiem, tad šie kodeki atsvabina tos no katra audzināšanas uzdevuma. Ņemot vērā to, ka pilsoņi jau paguva iepazīties ar ideju par to noziedzību, šie kodeki atteicās no tālākas popularizācijas. Nozieguma sekmēšanas galvenie veidi ir apvienoti ar nosaukumu Teilnahme — līdzdalība. Vecākie kodeki (Sachsen, 1838; Thüringen, 1850) līdzdalībā pieskaita tikai sazvērestību (Complot) un uzkūdišanu, jaunākie (Sachsen 1850) — arī pabalstīšanu. Pēc sazvērestības, kā sevišķās nozieguma formas, likvidēšanas, līdzdalībā paliek tikai uzkūditāji un pabalstītāji (Preussen, 1851; Bayern, 1861). Vācijas apvienošana vienā valstī ar lielu teritoriju izsauca jaunu stingrības pieaugšanu tiesībās⁴⁵⁾ un ietekmēja arī nozieguma sekmēšanas aktu kvalifikāciju. 1871. g. kodeks līdzdalībai pieskaita nevien uzkūdišanu un pabalstīšanu, bet arī vaininiekus un līdzvainīgus (§ 47), tādā ceļā pirmos pielīdzinot pēdējiem⁴⁶⁾. Vācijas 1909. g. un 1925. g. projekti mēģināja atgriezties pie Prūsijas kodeka sistēmas, bet likumdevēja

⁴⁵⁾ Sal. Kruglevskis, Das Strafrecht als Kulturfaktor, 1927, s. 122.

⁴⁶⁾ Höinghaus, Das neue Strafgesetzbuch für den Norddeutschen Bund mit den vollständigen amtlichen Motiven, 1870, s. 73.

prāts vēl vienmēr kavējās pie Vācijas pastāvošo tiesību sistēmas (1913., 1919., 1927., 1930. g. projekti).

Kā jau minēts, nozieguma sekcināšanas zemākie veidi Vācijā jau sākot ar pagājušā gadsimta trīsdesmitiem gadiem pamazām atsvabinājas no tiesību popularizācijas paņēmieniem. Jau Saksijas 1838. g. kodekss atteicās tos apvienot kādā nozieguma sekmināšanas kategorijā. Tiesību audzināšanai iespaids tomēr paliek vēl ļoti ilgi, jo likumos šās formas minēja blakus līdzdalībai. Tā, Sakšu 1838. g., Tīringas 1850. g. kodeksi blakus Teilnahme min Beihilfe un Begünstigung (= Begünstigung i. e. S., Unterlassene Verhinderung eines Verbrechens, Unterlassene Anzeige). Bavārijas 1861. g. šinī gadījumā minēja Begünstigung (B. e. S., Unterlassene Verhinderung strafbarer Handlungen, Unterlassene Anzeige begangener Verbrechen). Prūsijas 1851. g. kodekss virsrakstā minēja Teilnahme, bet attiecīga titula tekstā runāja par Begünstigung un unterlassene Verhinderung der Verbrechen, bet neziņošana bija jau strīpota no noziegumu saraksta. Slēpšanas un nezināšanas par gaidamo noziegumu popularizācijas izbeigšanās notiek Vācijas 1871. g. kodekā, kas šos nodarījumus ievietoja sevišķā daļā, tādā ceļā pārtraucot to pārdarītājiem saites ar citiem sodāmiem noziegumu veicināšanas veidiem.

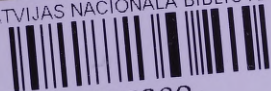
No vācu tiesību līdzdalības normu vēstures redzam, ka tautas kulturai pieaugot tiesības atteicās no tiem audzināšanas paņēmieniem, kuri tam bija jāpielieto agrākos laikos. Līdzdalības atsevišķi veidi pēdējā gadsimta gaitā krāsāk un krāsāk atdalījās no vaininiekiem un ieguva patstāvīgu tiesisku kvalifikāciju. XX gadsimta sākumā tautas kultūras augstais līmenis ļāva tiesībām šinī ziņā spert vēl vienu soli uz priekšu un pilnīgi atteikties no šī instituta specifiskās pamata īpatnības — no līdzdalības aktu aksesoriālas dabas. Kā jau minēts, nepieciešamība tiesiski iespaidot pilsoņus spieda tiesības saistīt savā starpā līdzdalībnieku un nozieguma izdarītāja likteņus un sodīt pirmos tikai tad, kad bija iespēja saukt pie kримinālbildības arī otru. Tam, protams, bija savas neērtības, jo daudzos gadījumos līdzdalībniekus nepamatoti atsvabināja no soda: piemēram, zādzības uzskūdišanu nevarēja sodīt, ja zaglis bija nepieskaitams. Jaunāko laiku kultūras augstums atbrīvoja tiesības no pienākuma piemērot šo audzinošo paņēmieni: pat-

reiz uzkūdišanas un pabalstīšanas noziedzīgums tikpat skaidrs, kā vainīguma noziedzīgums. Vācijas sodu likumu projekti, sākot ar 1913. g., likuma tekstā ieveda norādi, ka uzkūditāju un pabalstītāju sodamība nestāv atkarībā no nozieguma izdarītāja (1930. g. proj. § 31).

Augstāk teiktais dod iespēju pareizi novērtēt Latvijas 1938. g. sodu lik. noteikumus par līdzdalību. Mūsu sodu likumi, kā zinams, reglamentējot līdzdalības sodamību, atkāpjas no sava prototipa — 1903. g. s. l. trejādā ziņā: 1) pielaiž līdzdalības sodīšanu specialos noziegumos (Sonderverbrechen), (piem., dienesta), 2) novelk asu demarkācijas līniju starp dalībniekiem (līdzvainīgiem) un līdzdalībniekiem (pabalstītājiem un uzkūditājiem) un 3) noteic visu pabalstītāju atbildības reducētas atbildības principu (nevien tikai pabalstītāju, kuru palīdzība ir nesvarīga). Visi šie jauninājumi jāatzīst par atbilstošiem Latvijas iedzīvotāju kulturas līmenim. Ievērojot Latvijas tautas kulturalo pārsvaru par Krievijas plašu masu kulturu, tiesības var prasīt, lai atsakas no līdzdalības nevien parastos, bet arī specialos noziegumos. Tā paša iemesla dēļ mums nav vajadzības apvienot vienā kvalifikacijā līdzdalībniekus ar līdzvaininiekiem (dalībniekiem). Un, beidzot, tādēļ pat mums nav vajadzības paturēt galvenā pabalstītāja vienlīdzīgas sodīšanas principu, to principu, no kura Vācija atteicās jau pirms 80 gadiem.⁴⁷⁾

⁴⁷⁾ Sal. Krugļevskis, Latvijas sodu likumu projekts un Latvijas kulturas attīstība, Tiesl. Min. Vēstn. 1929.—1930. g.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309057862

(20)

- 1. JUNI 1939